

Eerste dagvlinderwaarnemingen 1991

Vorig jaar startte De Vlinderstichting een nieuw onderzoek: wanneer en waar worden de eerste dagvlinders gezien? Veel mensen stuurden hun waarnemingen op, zodat er leuke resultaten zijn behaald.

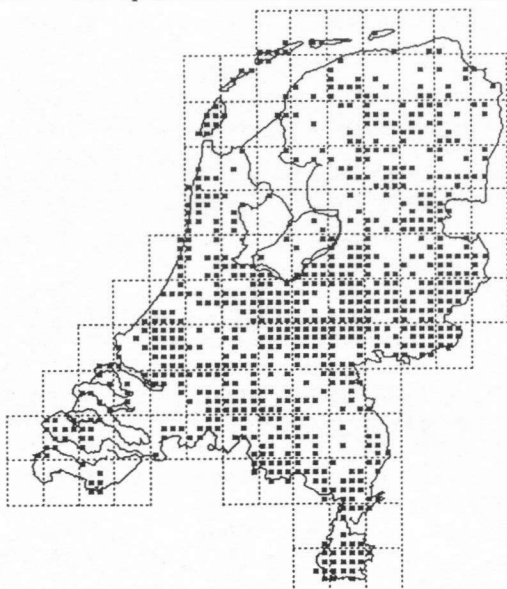
Chris van Swaay

In het voorjaar van 1991 is onder de donateurs en medewerkers van De Vlinderstichting het formulier "Eerste waarnemingen dagvlinders" verspreid. De bedoeling was dat iedereen van elke soort de eerste drie waarnemingen zou doorgeven. We hadden gerekend op 50 tot 100 ingevulde formulieren, het werden er echter 285. In totaal kwamen er bijna 10.000 waarnemingen binnen, gemiddeld ongeveer 35 per persoon. De formulieren die na 1 december 1991 binnenkwamen zijn niet meer in dit artikel verwerkt. De gegevens zullen uiteraard wel verwerkt worden in toekomstige verslagen.

In figuur 1 is aangegeven uit welke atlasblokken meldingen zijn binnengekomen.

Er is aan dit nieuwe project ook deelgenomen door veel mensen die nog nooit eerder waarnemingen hadden ingestuurd. Zij waardeerden vaak vooral het feit dat het formulier veel duidelijker en eenvoudiger was dan bij het project "Vlinders in het Nederlandse Landschap".

Figuur 1: Atlasblokken waaruit meldingen van het onderzoek 'Eerste dagvlinderwaarnemingen' zijn binnengekomen.

Wel rezen er problemen bij het herkennen van de witjes en het Zwart- en Geelsprietdikkopje. Sommige mensen hadden de waarnemingen van deze soorten maar opgeteld en bij één van beide soorten gezet. Vanwege deze onduidelijkheid zijn deze soorten in 1991 niet meegenomen bij de uitwerking. Voor dit jaar willen we iedereen vragen om deze soorten alleen dan door te geven als de determinatie zeker is. Een langsvliegend witje is vaak niet met zekerheid op naam te brengen. Dat is jammer, maar nog altijd beter dan dat maar gegokt wordt "het zal wel een Klein koolwitje zijn".

HET WEER IN 1991

1991 werd gekenmerkt door een warme periode van midden februari tot half april, gevolgd door een koude, natte en sombere periode tot begin juli. Hierna volgde een mooie warme zomer. De maanden kunnen als volgt gekenmerkt worden (Maandoverzichten van het weer in Nederland, KNMI):

Januari was zonnig, vrij zacht en aan de droge kant.

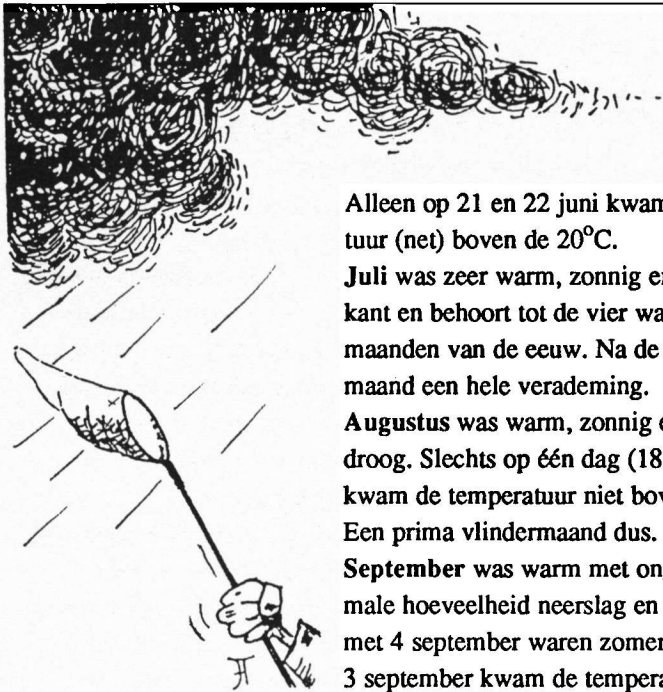
Februari was koud, droog en aan de zonnige kant. Vooral de eerste 20 dagen leverden lage temperaturen op. Op 23 februari kwam de temperatuur voor het eerst weer boven de 10°C.

Maart was extreem zacht, droog en wat de zonneschijn betreft ongeveer normaal.

De eerste helft van **April** was zeer warm. Van 10 tot 15 april werden maximumtemperaturen boven de 20°C gemeten. Ideaal vlinderweer dus. Daarna kwam de omslag naar koud weer. Herhaaldelijk kwam nachtvorst voor. Op 21 april werd het in Twente zelfs -7°C! Alleen van 25 tot 27 april was het nog redelijk vlinderweer.

In **mei** werd de tendens voortgezet met slecht weer. Pas op 30 mei kwam de temperatuur weer boven de 20°C.

Juni deed het al niet veel beter. Deze maand was extreem nat, zeer koel en zeer somber. Het was een van de drie koudste juni maanden van deze eeuw. Voor de meeste vlinde-
raars een maand om maar snel te vergeten.

Alleen op 21 en 22 juni kwam de temperatuur (net) boven de 20°C.

Juli was zeer warm, zonnig en aan de droge kant en behoort tot de vier warmste juli-maanden van de eeuw. Na de kou was deze maand een hele verademing.

Augustus was warm, zonnig en uitzonderlijk droog. Slechts op één dag (18 augustus) kwam de temperatuur niet boven de 20°C. Een prima vlindermaand dus.

September was warm met ongeveer de normale hoeveelheid neerslag en zon. 1 tot en met 4 september waren zomerse dagen en op 3 september kwam de temperatuur nog boven de 30°C.

EERSTE WAARNEMINGEN

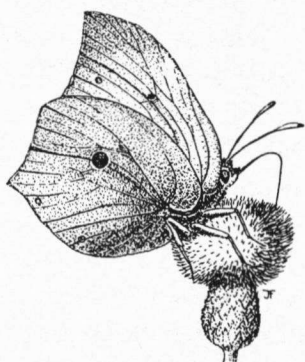
In tabel 1 wordt voor elke soort waarvan in 1991 meer dan 15 meldingen zijn binnengekomen de eerste waarneming gegeven.

Vroegste soort op alle fronten was ook dit jaar weer de Citroenvlinder (15 januari). Vanaf 17 februari kon deze soort bijna dagelijks gezien worden. Op deze dag kwam de temperatuur voor het eerst sinds geruime tijd weer boven 4°C, met wat zon blijkbaar al voldoende voor het verschijnen van Citroenvlinders.

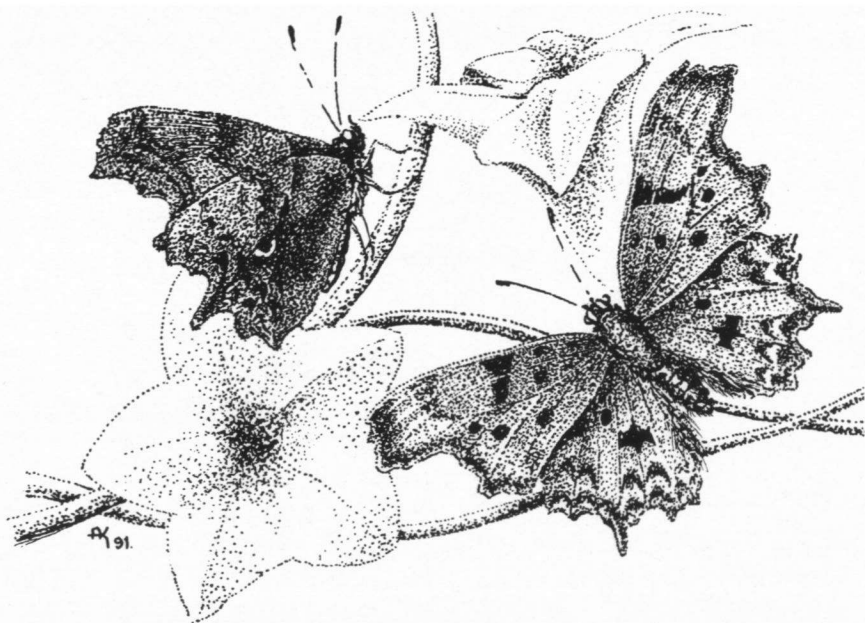
Op 12 februari kwam de temperatuur voor het eerst sinds enige tijd boven het vriespunt, waardoor de eerste Kleine vos en een dag

Tabel 1: De eerste waarnemingen van dagvlindersoorten in 1991 met de plaats en naam van de waarnemer. Daarnaast is ook vermeld wanneer de eerste waarneming tot nu toe gedaan is, de gemiddelde eerste waarnemingsdatum in 1991 (gemiddelde van de eerste vijf meldingen) en de datum waarna de soort regelmatig is gezien. Dit is de eerste datum van een reeks van vijf dagen waarin in minstens drie dagen de soort is gezien.

Soort	Tot nu toe	1991	Plaats	Waarnemer	Gem. datum 1991	Regelm. vanaf
Citroenvlinder	2-1-1964	15-1	Oostkapelle	J. Wedts de Swart	6-2	17-2
Atalanta	9-1-1962	28-1	Terschelling	P. Zumkehr		10-3
Kleine vos	3-1-1976	12-2	Wageningen	H. de Stigter	15-2	23-2
Dagpauwoog	2-1-1964	13-2	Wageningen	H. de Stigter	20-2	24-2
Gehakelde aurelia	26-1-1934	6-3	Velp	A. Alberts	8-3	6-3
Landkaartje	5-2-1950	13-3	Schalkhaar	J. Wiegersma	25-3	29-3
Distelvlinder	15-1-1969	10-3	Purmerend	P. Zwaanenburg		1-7
Boomblauwtje	8-3-1965	18-3	Borger	J. Ram	23-3	23-3
Oranjepipje	7-3-1935	30-3	Mortelen (NB)	H. Reumkens	2-4	30-3
Bont zandoogje	22-3-1950	30-3	Middelburg	J. Wedts de Swart	2-4	30-3
Kleine vuurvlinder	1-4-1974	10-4	Barchem	A. vd. Mijn-Voom	12-4	10-4
			Amersfoort	A. Grimbergen		
Kleine parelmoervlinder	13-3-1957	10-4	Terschelling	P. Zumkehr	22-4	9-5
Groentje	11-3-1864	11-4	Kon. Domeinen	J. vd. Linden	14-4	14-4
Argusvlinder	25-3-1919	11-4	Heerhugowaard	P. Zwaanenburg	13-4	11-4
Koninginnepage	13-3-1935	14-4	St. Pietersberg	C. v. Swaay en I. Wynhoff	5-5	9-5
Icarusblauwtje	3-3-1958	14-4	Hall	B. te Kamp	29-4	6-5
Aardbeivlinder	6-4-1905	25-4	Wijnjetertp	J. Sinnema-Bloemen	8-5	11-5
Hooibeestje	8-4-1982	28-4	Vlijmen	A. Raadsen	2-5	8-5
			Culemborg	H. Kievit		
Bont dikkopje	27-4-1981	11-5	Schijndel	J. Steur	18-5	19-5
Bruine vuurvlinder	1-5-1943	18-5	Haaksbergen	W. Dimmers	28-5	
Bruin zandoogje	17-5-1948	19-5	Culemborg	P. Tiemens	25-5	30-5
Bruin blauwtje	5-5-1945	20-5	Petten	A. en R. Gronert	24-5	20-5
Zilveren maan	1-5-1953	24-5	Ossenzijl	A. de Vries	26-5	
Groot dikkopje	8-5-1948	30-5	Nijmegen	V. Henneman	2-6	30-5
Heideblauwtje	10-5-1981	2-6	Dwingeloo	O. vd. Akker	17-6	1-7
Koevinkje	17-5-1981	16-6	Sevenum	G. Moes	26-6	2-7
			De Krang	G. Steyvers-Janssen		
Heivlinder	20-5-1980	26-6	Blaricum	G. Marmelstein	12-7	16-7
Duinparelmoervlinder	19-5-1986	29-6	Aerdenhout	C. Deursen	3-7	2-7
Oranje zandoogje	27-5-1983	30-6	Neterselse hei	M. van Gorp	5-7	4-7
Kleine ijsvogelvlinder	12-5-1953	5-7	Weert	F. Raemakers	8-7	5-7
Gentiaanblauwtje	2-6-1982	10-7	Hardenberg	E. Pullen	14-7	13-7
Bruine eikepage	31-5-1909	10-7	Tilburg	H. Reumkens	12-7	10-7
Spiegeldikkopje	16-6-1951	12-7	Weert	F. Raemakers	15-7	17-7
Sleedoornpage	2-7-1930	1-8	Apeldoorn	Z. Stoel	10-8	11-8
Kleine heivlinder	13-7-1979	2-8	Hoge Veluwe	R. Willemstein	8-8	13-8

Al op 15 januari werd de eerste Citroenvlinder gezien.
Tekeningen: Jos Fontaine

De Gehakkelde aurelia overwintert als vlinder. Toch werd hij in 1991 pas op 6 maart voor het eerst gezien. Tekening: Adri Karman.

later de eerste Dagpauwoog op een beschutte plek al vlogen. Pas vanaf 23 februari begonnen deze soorten echter wat regelmatig te vliegen. De Gehakkelde aurelia was de laatste van de vlinder-overwinteraars die te voorschijn kwam. Op deze dag (6 maart) kwam de temperatuur voor het eerst boven de 15°C.

Van de soorten die als pop overwinteren was het Landkaartje de eerste, namelijk op 13 maart. Het Boomblauwtje werd voor het eerst op 18 maart gezien. 30 maart was niet zozeer een warme dag (overdag 12°C, 's nachts zelfs -3°C) als wel een zeer zonnige dag. Dit resulteerde in het eerste Oranjetipje en het eerste Bonte zandoogje.

Het Heideblauwtje, een ei-overwinteraar, verscheen ondanks het koude voorjaar al op 2 juni. Tekening: Adri Karman.

SUMMARY

A recent project of the Dutch Butterfly Foundation is the collecting of data on the first observations of butterfly species in the year. Results of the 1991 observations are given.

Extra attention is given to the distribution of *Polygonia c-album*, which in recent years appears to be moving further north in The Netherlands.

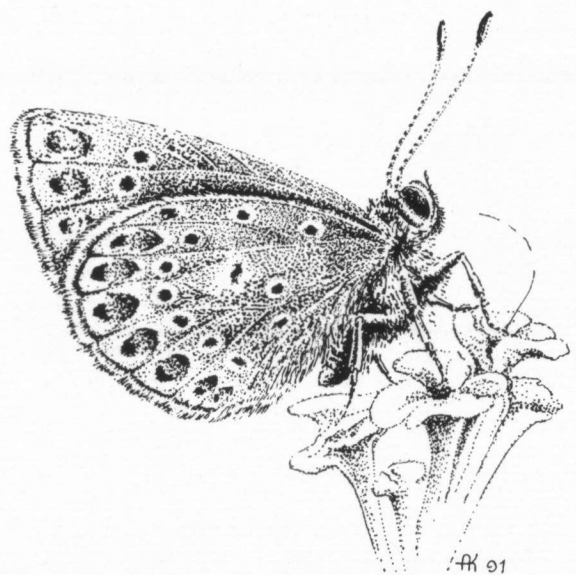
De eerste rups-overwinteraars kwamen op 10 april: De Kleine parelmoervlinder en de Kleine vuurvlinder. Van de Kleine vuurvlinder waren wel waarnemingen uit maart doorgegeven, bij navraag bleken deze van *Archiearis parthenias* te zijn. Dit is een nachtvlindertje dat soms al in februari overdag vliegt op heideterreinen met berken. Van een afstandje kan deze soort gemakkelijk verward worden met de Kleine vuurvlinder.

Van 11 april tot en met 15 april werd het elke dag minstens 20°C en verschenen ook de eerste Icarusblauwtjes en Groentjes. In de tweede helft van april en in mei zien we dat iedere keer dat de temperatuur de 15°C haalt of overschrijdt, een soort een eerste melding krijgt.

Het Heideblauwtje is de eerste ei-overwinteraar die verschijnt: op 2 juni.

De laatste vlinder is, zoals elk jaar, de Kleine heivlinder. Deze vliegt nog door tot diep in september.

De Atalanta en de Distelvlinder waren er beide vroeg bij dit jaar. Al op 28 januari werd de eerste Atalanta gezien en vanaf 10 maart werd hij regelmatig waargenomen. Vanaf 2 maart had de wind de hele tijd gewaaid uit richtingen tussen oost en zuid, tussen 9 en 12 maart uit zuid tot zuidwest. Het is waarschijnlijk dat de eerste Atalanta's met deze stroming uit het Middellandse zeegebied noordwaarts zijn gekomen. 10 maart bracht ook de eerste Distelvlinder. Tot en met juni kwamen van deze soort echter slechts 6 waarnemingen binnen, maar vanaf 1 juli ontbrak hij geen dag.

VERDELING OVER NEDERLAND

Het is interessant om eens te kijken of er verschillen zijn in het verschijnen van de vlinders in Nederland. Daartoe is ons land verdeeld in drie regio's: noord, midden en zuid. De resultaten staan in tabel 2. Er is geen duidelijke trend te ontdekken. Sommige soorten, zoals het Oranjetipje, het Bont zandoogje en het Koevinkje, voldoen aan de verwachting: in Zuid-Nederland het eerst, in Noord-Nederland het laatst. Maar weer andere soorten houden zich hier geheel niet aan. Het Boomblauwtje wordt zelfs in het noorden het eerst en in het zuiden het laatst gezien.

Wilt u meewerken aan het onderzoek 'eerste waarnemingen dagvlinders'? Knip dan dit formulier uit.

EERSTE WAARNEMINGEN DAGVLINDERS

Vult u op dit formulier van iedere dagvlindersoort de eerste drie waarnemingen in. Als u een goede kaart heeft kunt u ook de X-coördinaat en de Y-coördinaat invullen, maar noodzakelijk is dit niet. Geeft u wel de plaats zo nauwkeurig mogelijk aan.

Naam:

Adres:

Postcode/Plaats:

Jaar:

Telefoonnummer:

Waarnemersnummer:

Soortnaam	Dag	Maand	Plaats	Aantal	X-coördinaat	Y-coördinaat
Citroenvlinder						
Kleine vos						
Dagpauwoog						
Gehakkelde aurelia						
Boomblauwtje						
Oranjetipje						
Bont zandoogje						
Klein geaderd witje						
Klein koolwitje						
Groot koolwitje						
Landkaartje						
Kleine vuurvlinder						
Argusvlinder						

Graag geef ik de volgende persoon op als donateur van De Vlinderstichting:

Naam:

Adres:

Postcode/plaats:

Hij/zij ontvangt een informatiepakket en het tijdschrift *Vlinders*.

De acceptgiro à f 30,- kan gestuurd worden naar:

Naam:

Adres:

Postcode/plaats:

Ik wil graag De Vlinderstichting helpen door:

- ☐ Op natuur- en milieumarkten in mijn omgeving De Vlinderstichting te presenteren.
- ☐ In de 'Vlinderwinkel' op de Floriade (10 april tot 11 oktober 1992) De Vlinderstichting te vertegenwoordigen.

Meer informatie hierover kunt u bij De Vlinderstichting aanvragen (tel. 08370-24224).

Naam:

Adres:

Postcode/plaats:

Telefoon:

Ik wil graag meedoen aan het onderzoek van De Vlinderstichting. Stuur mij informatie over:

- ☐ Het project 'Vlinders in het Nederlandse Landschap' (doorgeven van losse vlinderwaarnemingen).
- ☐ Het monitoringproject (wekelijks lopen van een vaste route)

Naam:

Adres:

Postcode/plaats:

Telefoon:

frankeren
als
briefkaart

DE VLINDERSTICHTING
POSTBUS 506
6700 AM WAGENINGEN

frankeren
als
briefkaart

DE VLINDERSTICHTING
POSTBUS 506
6700 AM WAGENINGEN

frankeren
als
briefkaart

DE VLINDERSTICHTING
POSTBUS 506
6700 AM WAGENINGEN

Tabel 2: Verdeling van de datum van eerste waarneming van dagvlinders over drie regio's in Nederland. (Noord: y-coördinaat groter dan 500, Midden: y-coördinaat tussen 425 en 500, Zuid: y-coördinaat kleiner dan 425)

	Zuid	Midden	Noord
Aantal waarnemingen	2247	5018	2355
Citroenvlinder	15-1	6-2	10-2
Atalanta	23-3	10-3	28-1
Kleine vos	24-2	12-2	23-2
Dagpauwoog	24-2	13-2	25-2
Gehakkelde aurelia	7-3	6-3	13-4
Landkaartje	24-3	13-3	11-4
Distelvlinder	12-4	29-4	10-3
Boomblauwtje	24-3	23-3	18-3
Oranjetipje	30-3	31-3	8-4
Bont zandoogje	30-3	1-4	11-4
Kleine vuurvlinder	13-4	10-4	27-4
Kleine parelmoervlinder	-	21-4	10-4
Groentje	9-5	11-4	11-5
Argusvlinder	13-4	12-4	11-4
Icarusblauwtje	9-5	14-4	17-5
Aardbeivlinder	19-5	11-5	25-4
Hooibeestje	28-4	28-4	5-5
Bont dikkopje	11-5	30-5	-
Bruine vuurvlinder	-	18-5	2-6
Bruin zandoogje	23-5	19-5	18-6
Bruin blauwtje	23-5	29-5	20-5
Groot dikkopje	9-6	30-5	2-6
Heideblauwtje	9-7	22-6	2-6
Koekinkje	16-6	2-7	5-7
Heivlinder	12-7	26-6	17-7
Duinparelmoervlinder	-	29-6	2-7
Oranje zandoogje	30-6	4-7	7-7
Kleine ijsvogelvlinder	30-6	4-7	7-7
Gentiaanblauwtje	14-7	13-7	10-7
Bruine eikepage	10-7	23-7	14-7

DE GEHAKKELDE AURELIA

Van de Gehakkelde aurelia kwamen dit jaar veel waarnemingen binnen. Het is dan ook leuk deze soort eens nader onder de loep te nemen. Figuur 2 geeft de verspreiding aan in de periode 1981-1986 volgens de Atlas van de Nederlandse dagvlinders. In 1981 waren

de grote rivieren overschreden en in de daarop volgende jaren breidde de soort zich verder in noordwaartse richting uit. Dit kaartje geeft dan ook feitelijk de verspreiding in 1986 weer. Boven de lijn Amersfoort-Enschede kwam de Gehakkelde aurelia toen slechts sporadisch voor. In figuur 3 wordt de verspreiding in 1991 gegeven (hierin zijn ook nog gegevens van het project Vlinders in het Nederlandse Landschap verwerkt). De Overijsselse vecht vormde de noordgrens van de voorjaarsgeneratie, sinds 1986 een uitbreiding met zo'n 40 à 50 km. De zomerse generatie sloeg echter pas echt aan het zwerven en zo werd Haren bij Groningen bereikt als voorlopig noordelijkste plek. Andere 'uiterste' plekken waren Komwerderzand en Castricum. Het blijft natuurlijk afwachten of deze uitbreiding van blijvende aard is. Als dat zo is kunnen met één goede zomer de Waddeneilanden bereikt worden.

EERSTE WAARNEMINGEN 1992

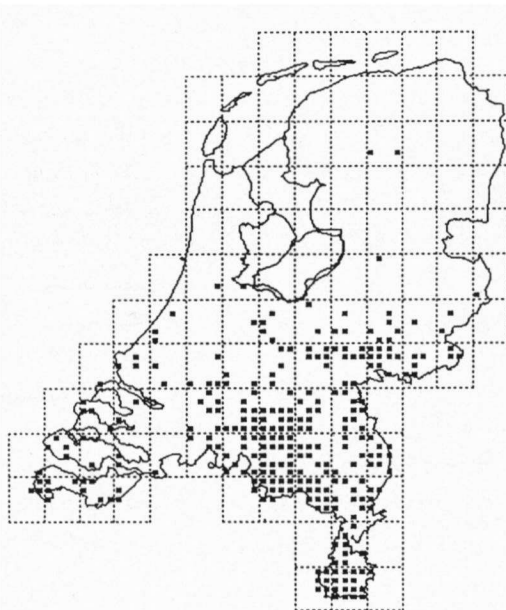
Gezien het enthousiasme voor dit project in het afgelopen jaar, gaan we er natuurlijk ook in 1992 mee door! Daarom vindt u in deze *Vlinders* weer een formulier. Wellicht heeft u zelfs al uw eerste vlinders gezien, zodat u meteen kunt beginnen. Na afloop van het seizoen kunt u het ingevulde formulier naar ons opsturen, zodat volgend jaar het verschijnen van de vlinders in 1991 vergeleken kan worden met 1992.

Figuur 2

Figuur 3

Figuur 2: Voorkomen van de Gehakkelde aurelia in de periode 1981-1986.

Figuur 3: Voorkomen van de Gehakkelde aurelia in 1991. Dichte blokjes - waarnemingen tot en met mei. Open blokjes - waarnemingen vanaf juni.

